

Metodická inspirace k inscenaci

Peter Galdík, Tomáš Jarkovský

Zapsaný spolek českých a slovenských loutkářů uvádí: Kašpárek a zbojník

Vážená paní učitelko, vážený pane učiteli,

držíte v rukou metodický list, který pro Vás vytvořily lektorky Divadla Drak, aby Vám co nejvíce usnadnily přípravu Vašich žáků a studentů na představení a nabídly možnosti plnohodnotné reflexe po jeho zhlédnutí. Jednoduché aktivity rozvíjejí téma i formu inscenace a napomáhají umocnit zážitek z návštěvy divadla. Jednotlivé kroky na sebe navazují a vytvářejí ucelenou lekci, mohou však být využity i samostatně či jinak přizpůsobeny věku (9+), možnostem a potřebám skupiny.

Doufáme, že Vám tento list bude příjemným a užitečným pomocníkem a přinese mnoho inspirace pro další kreativní práci ve Vaší třídě.

Jana Nechvátalová a Klára Fidlerová
lektorky Divadla Drak

Barbora Kamenická Pokorná
dramaturgyně Divadla Drak

SLOVO DRAMATURGA

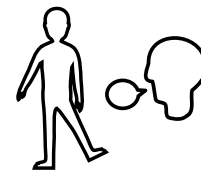
Třicetileté výročí rozpadu Československa nabízí jedinečnou příležitost divadelně reflektovat mimořádný fenomén, jímž je ojedinělá blízkost dvou národů, které na 75 let spojily svůj historický vývoj a která nejspíš nemá ve světě obdoby. Jak ji ale vnímáme dnes? A jak ji dnes v obou zemích vnímá dětský divák, pro nějž je soužití ve společném státě již jen kapitolou v učebnici dějepisu? Po těchto otázkách pátrá tvůrčí tým prostřednictvím autorské česko-slovenské inscenace, která na půdorysu původního příběhu ohledává různé podoby současného vztahu mezi Čechy a Slováky. Jeho politický rámec zmizel, společné televizní programy jsou také pryč, co tedy jako pojítka zbývá? Několik účtů youtuberů, kteří jsou populární tam i tam? Zdá se, že je toho přece jen víc...

Během tvorby inscenace se její tvůrci museli popasovat se základní otázkou, jež vychází z jednoduchého faktu: Jak hrát o Československu, potažmo jeho rozpadu divákovi, který se narodil do samostatného státu a pro nějž toto období netvoří nedílnou součást jeho žité skutečnosti? V čem je příběh československého státu stále živý? A je vůbec potřeba jej v dnešní globalizované době jakkoliv reflektovat? Věříme, že, ačkoliv inscenace nenabízí zcela jasnou odpověď ani na jednu z výše položených otázek, a nutno dodat, že zcela záměrně, pomůže Vaším žákyním a žákům ji na základě zhlédnutého nalézt. A to navzdory faktu, že jim toto období může být na první pohled vzdálené.

Pro rozšíření úvah a hlubší ponor do inscenace a témat, které nabízí, jsme vytvořily tuto metodickou inspiraci. Vedle aktivit zaměřených na obecnější ověření či prohloubení znalostí o České a Slovenské republice, v ní naleznete především nabídku kreativních činností přímo spojených s divadelním uvažováním a tvorbou. Například si můžete se svou třídou vytvořit vlastní improvizované loutkové divadlo nebo komiks inspirovaný českou a slovenskou hymnou. V neposlední řadě zde naleznete i aktivity, které Vám mohou být oporou při reflexi samotného divadelního zážitku. Bez ohledu na vztah vašich žáků k dané oblasti, na následujících stránkách nabízíme možnosti, jak ji problematizovat a snad ji tak i jedinečným způsobem ukotvit v každém jednotlivci zvlášť.

1. ČÁST – PŘED PŘEDSTAVENÍM

V první části metodické inspirace Vám nabízíme aktivity, které by měly děti naladit na blížící se návštěvu divadelního představení.

JÁ A SLOVENSKO

Cílem této aktivity je sdílet zkušenosti a sjednotit i rozšířit povědomí o Slovensku jako sousední zemi, s níž nás pojí společná historie.

A) ANO X NE

Protilehlé strany místnosti označíme jako pozice „Ano, souhlasím“ a „Ne, nesouhlasím“. Zaujetím pozice v prostoru pak necháme děti vyjádřit svůj názor na následující tvrzení. V části ano x ne by se měly rozhodnout jednoznačně pro jednu z možností. Každý přesun můžeme doplnit jednou dvěma otázkami a ze znalostí dětí poskládat mozaiku základních informací o Slovensku.

Už jsem slyšel, že kdysi jsme my Češi žili ve společném státě se Slováci, v Československu?

doplňující otázky: *Kdy Československo začalo? Kdy skončilo a jak? Kolik bylo tehdy vašim rodičům?*

Slovensko je větší než Česká republika.

doplňující otázky: *Kolikrát nebo o kolik? O kolik je méně Slováků než Čechů?* (pozn. počet obyvatel SR 5 432 000 x počet obyvatel ČR 10 900 555, rozloha SR 49 036 km² x rozloha ČR 78 870 km² - údaje dostupné v dubnu 2024)

Slovensko má vyšší hory než Česko.

doplňující otázky: *O kolik je větší nejvyšší hora Slovenska než nejvyšší hora Česka? Znáte pohoří, v jakém se nachází?*

Má člověk z chození v Tatrách jiný dojem než z chození v Krkonoších? (pozn. Gerlachovský štít 2 654,4 metrů x Sněžka 1603m - údaje dostupné v dubnu 2024)

Na Slovensku žijí ve volné přírodě medvědi, vlci, rysí, kamzíci.

pozn. Můžeme zadávat jednotlivě a pro zpestření přidat třeba žirafy.

Už jsem někdy na Slovensku byl.

doplňující otázky: *Kde? Na co nejvíc vzpomínáte?*

Přátelím se s někým, kdo pochází ze Slovenska.

doplňující otázky: *Jak si spolu rozumíte? Dělá vám někdy problém se domluvit? Znáte nějaká slovenská slova?*

Mám mezi Slováci rodinu.

doplňující otázky: *Chovají se podle vás Češi a Slováci stejně, nebo jste si všimli nějakého rozdílu?*

Sleduji nějakou tvorbu ve slovenštině (film, seriál, youtube kanál...).

doplňující otázky: *Co sledujete?*

B) ŠKÁLY

V této části umožníme dětem postavit se kamkoli na škálu mezi ano/ne, vyjádřit tím svůj postoj k danému tvrzení a následně jej i dobrovolně okomentovat.

Češi mají ke Slovákům bližší vztah než k ostatním sousedům (Polákům, Němcům a Rakušanům).
doplňující otázka: *Z čeho máte ten dojem?*

Myslím si, že je výjimečné, že dva různé národy spolu vytvořili společný stát.
doplňující otázky: *Znáte jiné národy, které spolu vytvořili jeden stát? Jak k tomu u nich došlo?*

Máme toho se Slováky hodně společného.
doplňující otázky: *Co nás podle vás spojuje? Myslíte, že se v něčem naopak hodně lišíme?*

TOP 5

Cílem této aktivity je zamyslet se zábavnou formou nad českou (resp. slovenskou) národní identitou.

Ve skupinách po pěti děti sestaví pětimístný žebříček toho, na co jsou podle nich Češi nejvíce hrdí, a následně jej od pátého po první místo prezentují buď ústně, nebo formou živých obrazů.

Máme tušení, co by bylo na slovenském žebříčku? Diskutujeme o tom s dětmi, přičemž závěr diskuse můžeme nechat otevřený, nicméně v něm zmíníme, že tvůrci česko-slovenské inscenace, kterou brzy uvidíme, si jako zástupce svých národů vybrali kašpárka a zbojníka a učinili z nich titulní postavy.

KAŠPÁREK A ZBOJNÍK

Cílem této aktivity je vyzkoušet si elementárním způsobem tvorbu autorského divadla a najít si vlastní cestu k postavám, které mohou být dnešním dětem neznámé nebo vzdálené.

Jak si představujete kašpárka? Jak zbojníka? Co mají tihle dva „v popisu práce“?

Po sdílení představ, krátce zasadíme tyto postavy do kontextu českého, resp. slovenského loutkového divadla (viz přílohu č. 2) a vyvodíme či vysvětlíme význam slova zboj (=přepadávání a násilné odebírání věcí, loupež).

Děti v menších skupinách vymyslí a napíšíou kratičký příběh na námět
Co by se stalo, kdyby se potkali český kašpárek a slovenský zbojník?

Pomocné otázky pro začátek:

*Kde by se potkali? V jaké situaci? S kým by tam byli? Co by měli na sobě? Kdo by promluvil první?
Co by se mezi nimi odehrálo? Jak by to skončilo? Jaká by byla poslední věta jejich setkání?*

IMPROVIZOVANÉ LOUTKOVÉ DIVADLO

Cílem této aktivity je vyzkoušet si samotný princip loutkového divadla, hru s předmětem jako loutkou.

Druhý den si děti přinesou z domova jednu věc, která by mohla představovat kašpárka, resp. zbojníka, případně další postavy z právě vytvořeného scénáře, a svou zbrusu novou autorskou hru s nimi zahrají ostatním. Kdo si chce pohrát s autorským přístupem k divadlu ještě víc, může si vytvořit celou scénu. Představitosti se meze nekladou. Hrát je možné kdekoli a s čímkoli, jen je dobré k tomu mít dobrý důvod....

2. ČÁST – PO PŘEDSTAVENÍ

V druhé části metodické inspirace Vám nabízíme řadu aktivit, které navazují na zhlédnuté představení a kromě reflexe samotné inscenace a témat s ním spojených pomáhají dětem prohloubit vnímání divadla jako svébytného druhu umění.

ASOCIAČNÍ KOLEČKO

Cílem této aktivity je sdílet bez jakéhokoli hodnocení a interpretace první dojmy z představení.

Posadíme se do kruhu, po kterém následně pošleme míček nebo jiný předmět, jehož předáváním se předává i slovo.

Pak vyzveme děti k první asociaci (může to být věta, obraz, barva, přídavné jméno, postava, situace...):

Co je to první, co se vám po zhlédnutí představení Zapsaný spolek českých a slovenských

loutkářů uvádí: Kašpárek a zbojník vybaví?

Objevilo se v inscenaci něco, co napadlo i vás při aktivitách před představením?

Objevilo se tam něco, co vás hodně překvapilo?

MOLEKULY A ŽIVÉ OBRAZY

Cílem této aktivity je aktivním způsobem zmapovat tematicky i subjektivně citlivá místa inscenace a reflektovat je.

Děti chodí/běhají po prostoru nejlépe s hudbou, rovnoměrně ho zaplňují. Kdykoli hudbu zastavíme a zvoláme číslo, děti se sdruží do skupin po daném počtu. Ti, co zbydou, mají privilegium vybrat si, ke které skupině se přidají. Následuje krátké zadání, které má skupina při pomalém počítání do 10 ztvárnit živým obrazem, který pak na 3 vteřiny rozžije. Postupně dotekem rozžijeme všechny obrazy, a vzbudí-li nějaké otázky, společně se je pokusíme zodpovědět.

Zadání:

Hodně vtipná scéna z představení.

Scéna, která šla zahrát jen s loutkami, ne s živými herci.

Scéna, která byla vtipná právě proto, že byla hraná loutkami.

Vtipná scéna, kterou hráli jen živí herci.

Málo srozumitelná scéna. (Scéna, ve které jsme moc nechápali, o co jde.)

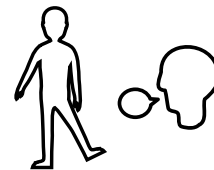
Na závěr se vrátíme do kruhu a pokusíme se shrnout a zobecnit své postřehy.

Jaké scény obecně hrají lépe loutky, a jaké naopak živí herci?

Co nám přišlo vtipné?

Když bylo v představení tolik humorných scén, z čeho si inscenace nejčastěji dělala legraci?

ŠKÁLY

Cílem této aktivity je hlouběji a osobněji reflektovat pro inscenaci klíčové téma humornosti, legrace, sebeironie a výsměchu.

Následně téma humoru zreflektujeme a prohloubíme přemýšlením o něm prostřednictvím již známé techniky škálování. Po vyslovení následujících tvrzení děti zaujmou pozici kdekoli na škále ano – ne. Svůj postoj pak mohou, ale nemusejí komentovat. Nicméně je dobré je k tomu povzbudit.

*Stalo se mi, že se ostatní smáli a já jsem nerozuměl(a) čemu.
Stalo se mi, že se ostatní smáli, ale mně to vtipné nepřišlo.
Legrace v představení už pro mě někdy byla přes čáru.
Jsou věci, ze kterých bychom si legraci dělat neměli.
Nikdy bychom si neměli dělat legraci z ... (doplníme dle soudů dětí z předchozí škály
a z žebříčku TOP 5, nebo necháme děti, aby si vyzkoušely jakékoli zadání dle libosti).
Je jedno, jestli si děláme legraci sami ze sebe, nebo z někoho jiného.
Můžu se někomu zasmát, aniž bych se mu vysmíval.
Tvůrci inscenace si mohou dělat ve svém díle legraci z čeho chtějí.*

Podstatou techniky je sdílet a obohatit se o různé pohledy na citlivé téma, nikoli dojít k jednoznačnému morálnímu závěru.

KOMIKS

Cílem této aktivity je uplatnit zážitky a myšlenky z předchozích aktivit i z představení ve vlastní tvorbě.

Děti vytvoří autorské týmy komiksových tvůrců o dvou či třech členech, jejichž úkolem je vytvořit pro humoristický časopis komiksový strip. Redakce časopisu má tři podmínky:

- a) komiks bude mít přesně 5 okének
- b) použije se v něm text (úryvek, verš, věta, slovo) české nebo slovenské hymny (případně obou)
- c) jeho titulky si tvůrci vyberou ze třech redakcí nabízených možností:

1. Událost, ke které se neustále vracíme.
2. A právě začíná už druhá třetina našeho zápasu.
3. A jsme doma.

Dokončený komiks autorský tým vlastnoručně podepíše a poté se může svobodně rozhodnout, zda ho chce poslat do Divadla DRAK s možností, že se jejich dílo i s jejich jmény zveřejní na sociálních sítích. Pokud souhlasí všichni členové tvůrčího týmu, nechť nám svůj komiks pošlou na adresu fidlerova@draktheatre.cz. Budeme se moc těšit.

Použili jste něco z našich aktivit?
Dejte nám o tom prosím vědět v interaktivním dotazníku.
Nezabere vám to víc než dvě minuty a nám to moc pomůže.
Děkujeme!

<https://www.menti.com/al74u61cqxnw>

Příloha č. 1

Texty české a slovenské státní hymny

Kde domov můj, kde domov můj?

Voda hučí po lučinách,
bory šumí po skalinách,
v sadě skví se jara květ,
zemský ráj to na pohled!
A to je ta krásná země,
země česká, domov můj,
země česká, domov můj!

Nad Tatrou sa blýska

hromy divo bijú,
nad Tatrou sa blýska
hromy divo bijú.

Zastavme ich bratia
veď sa ony stratia,
Slováci ožijú.

Zastavme ich bratia
veď sa ony stratia,
Slováci ožijú.

To Slovensko naše
posiaľ tvrdo spalo,
to Slovensko naše
posiaľ tvrdo spalo.

Ale blesky hromu
vzbudzujú ho k tomu,
aby sa prebralo.

Ale blesky hromu
vzbudzujú ho k tomu,
aby sa prebralo.

Příloha č. 2 k aktivitě Kašpárek a zbojník

KAŠPÁREK

Příběh Kašpárka se začíná odvíjet před zhruba 400 roky v renesanční Itálii a souvisí se specifickým divadelním žánrem, zvaným *commedia dell'arte*. Šlo o komedie, v nichž se objevovaly pevně dané typy postav, charakterizované kostýmem a obličejovou maskou. Patřilo sem několik typů komických starých pánů, mladí milenci, a především sluhové (Arlecchino, Pulcinella). Právě oni jsou praprapředky nejen českého Kašpárka, ale i mnoha jeho dalších evropských loutkových variant. Důležitou roli v tom sehrála Vídeň, která se brzy stala jedním z center kočovných skupin *commedia dell'arte* a také kočovných loutkářů, kteří tuto komickou postavu zase po svém proměnili a převzali do svých her. A právě z Vídně se loutkářské umění šířilo do dalších zemí včetně českých.

První čeští loutkáři se na našem území začali objevovat přibližně v 70. letech 18. století, tj. v období doznívajícího baroka a nastupujícího osvícenství. Jejich repertoár zahrnoval spoustu her na nejrůznější náměty – biblické, mytologické, rytířské, loupežnické, o světcích aj. Do všech těchto žánrově odlišných her se postupně infiltrovala komická postava zvaná Pimprle (varianty: Pimprdle či Pimperdle) – přímý předchůdce Kašpárka. Postava tak oblíbená, že se podle ní nadlouho začalo loutkovému divadlu říkat divadlo „pimprlové“.

Málo toho víme také o tom, kdy se z Pimprlete stal Kašpárek. V 1. polovině 19. století už se Kašpárek, Kašpar či Kašprdle v loutkových představeních objevovali. Brzy nebylo kočovného loutkáře, který by neměl loutku Kašpara. V klasických hrách lidových loutkářů býval vedlejší postavou, povětšinou sluhou, tovaryšem či učedníkem charakteru ne zcela bezúhonného. Parodická postavička oscilující mezi odvahou a zbabělostí, obětavostí a sobeckou požívačností, poctivostí a falešnou přetvářkou.

Českému Kašparovi se dlouho dařilo dobře, publikum ho milovalo a loutkáři mu věnovali patřičnou pozornost. Ve druhé polovině 19. století, tj. s nastupujícím realismem a zároveň s postupující profesionalizací divadla, se však na umění lidových loutkářů začalo hledět tak trochu skrz prsty. Profesionální divadlo, včetně loutkového, hledalo v duchu rozvíjejícího se modernismu nové cesty, které byly stylu i možnostem tradičních lidových loutkářů na hony vzdáleny. Ti se proto postupně víc a víc soustředili na dětské publikum, které svého Kašpárka milovalo navzdory moderním trendům. Důsledkem byla ovšem zásadní charakterová proměna: Kašpárek, který si nikdy nebral servítky, pro sprostárny nechodil daleko a užíval si všech rozkoší života, se proměnil v dětského hrdinu, jemuž bylo možno vyčíst leda špetku drzosti či naivity.

ZBOJNÍK

Tímto slovem, které pochází ze slovenštiny, se v 16. až 18. století označovali loupežníci a lupiči působící především na moravsko-slovenském pomezí. Soudobé prameny líčí zbojníky jako temné síly, které páchají zlo a přinášejí bolest a utrpení. Pod vlivem literatury z období romantismu ustoupil zločinný charakter zbojnictví do pozadí a zbojník začal být líčen jako člověk, který sice stojí mimo zákon, ale násilí nepoužívá záměrně, nýbrž z donucení jako nástroj pomsty proti feudálnímu bezpráví.

Nejznámějším zbojníkem se stal Juraj Jánošík. Narodil se v roce 1688 v Terchové (přesné datum jeho narození je sporné) a zemřel 17. března 1713 v Liptovském Svatém Mikuláši. Jako osmnáctiletý mladík vstoupil do vojenských oddílů bojujících ve stavovském povstání vedeném Františkem II. Rákocim proti Habsburkům. Po porážce povstání v roce 1708 však vstoupil do císařské armády, i když není jasné, zda tak učinil dobrovolně, nebo z donucení. Každopádně ani tato vojenská činnost netrvala dlouho a v roce 1710 byl Jánošík svými rodiči z armády vykoupen a propuštěn. O rok později ho v rodné Terchové vyhledal zbojník Tomáš Uhorčík, s nímž se seznámil během vojenské služby, a vyzval Jánošíka k účasti na bitvě. Brzy se stal vůdcem, kapitánem zbojnické skupiny.

Zbojnická skupina pod Jánošíkovým vedením působila necelé dva roky. Přepadla a oloupila několik šlechticů, kupců a duchovních, doloženo je i oloupení manželky faráře, vdovy po císařském důstojníkovi nebo statkáře. Jánošíkovi zbojníci působili na různých místech dnešního Slovenska, ale také na Moravě, ve Slezsku a pravděpodobně i v Polsku a těmto různým lokalitám odpovídalo i proměnlivé a mnohonárodnostní složení celé družiny. Poprvé byl Jánošík (a Uhorčík) zatčen v říjnu 1712, ale jeden významný úředník se za něj jakožto účastníka povstání přimluvil, a Jánošík se tak dostal na svobodu.

Soud s Jánošíkem se konal 16. a 17. března 1713 v Liptovském Svatém Mikuláši. Kromě loupeží a účasti na povstání byl obviněn také z vraždy faráře. Jánošík se k mnoha činům přiznal, ale jiné, včetně vraždy, popřel. Byl však shledán vinným ve všech podstatných bodech obžaloby a nejprve byl podroben právu útrpnému (tj. mučení v rámci vyšetřování) a následně odsouzen k trestu smrti oběšením na háku za levý bok.

Kvůli svému odporu vůči úřadům byl Jánošík posmrtně slovenským obrozeneckým hnutím vykreslen jako romantický hrdina bojující za prostý slovenský lid proti maďarskému útlaku. Jeho legenda se šířila prostřednictvím romantické literatury i folklóru. Podle ní byl například obdařen kouzelnými předměty (kouzelnou valaškou nebo opaskem), které mu dávaly nadpřirozené schopnosti. Jánošíkovská legenda se stala námětem mnoha literárních a divadelních zpracování (např. slavný muzikál Na skle malované) a byla také předmětem mnoha filmových adaptací (režie Martin Frič, Paľa Bielik, Jerzy Passendorfer, Agnieszka Holland a další).